

Спрямованість державної політики у сфері експорту сільськогосподарської продукції: перспективи розвитку ринку сільськогосподарської продукції

*Олександр Юрійович Пустовіт¹, Олексій Юрійович Піддубний²,
Олександр Миколайович Браніцький³*

Опубліковано	Секція	УДК
30.04.2024	Право	334.025

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.12796309>

Ліцензовано за умовами Creative Commons BY 4.0 International license

Анотація. Займаючи лідуючі позиції у списку країн-експортерів сільськогосподарської продукції, Україна проявляє себе як країну, стійку до складних обставин та жорстких умов. Таким чином, актуальним є питання чіткого визначення майбутніх кроків у процесі експорту сільгосппродукції, адже саме послідовність та визначеність дій буде запорукою збереження своїх позицій на ринку експорту. Мета даної роботи – надати оцінку та опис наявним та можливим перспективам розвитку законодавства у напрямі покращення показників експорту. Об'єктом дослідження є ринок сільськогосподарської продукції та його динамічний розвиток крізь призму євроінтеграції та воєнного стану. Предмети дослідження – аграрний сектор України, процес ліцензування товарів для експорту, законодавство Європейського Союзу, національне законодавство стосовно експорту сільськогосподарських продукції. Завдання даної статті – провести аналіз та зробити висновки стосовно подальших напрямків розвитку українського експортного бізнесу та ринку сільгосппродукції. Стаття складається зі вступної частини, розділу «Результати і обговорення», у якому викладено основний матеріал та обґрунтовано проміжні підсумки автора, та висновків, які узагальнюють проведене дослідження у короткому огляді.

Ключові слова: експортні потоки, розвиток аграрного сектору, аграрні реформи.

Direction of state policy in the field of export of agricultural products: prospects for the development of the market of agricultural products

Abstract. Taking a leading position in the list of countries exporting agricultural products, Ukraine shows itself as a country resistant to difficult circumstances and harsh conditions. Thus, the issue of clearly defining the future steps in the process of exporting agricultural products is relevant, because it is the consistency and certainty of actions that will be the key

¹кандидат юридичних наук, старший викладач кафедри цивільного та господарського права, юридичний факультет, Національний університет біоресурсів і природокористування України ORCID: 0009-0003-6982-8826

² доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри цивільного та господарського права, юридичний факультет, Національний університет біоресурсів і природокористування України ORCID: 0000-0003-4867-4613

³ кандидат юридичних наук, доцент, адвокат ORCID: 0009-0003-4092-3870

to maintaining one's position on the export market. The purpose of this work is to provide an assessment and description of existing and possible prospects for the development of legislation in the direction of improving export indicators. The object of the research is the market of agricultural products and its dynamic development through the prism of European integration and martial law. The subjects of the study are the agricultural sector of Ukraine, the process of licensing goods for export, the legislation of the European Union, national legislation regarding the export of agricultural products. The task of this article is to conduct an analysis and draw conclusions regarding further directions of development of the Ukrainian export business and the market of agricultural products. The article consists of an introductory part, the "Results and Discussion" section, in which the main material is presented, and the author's intermediate conclusions are substantiated, and conclusions that summarize the conducted research in a short overview.

Keywords: export flows, development of the agricultural sector, agrarian reforms.

Вступ

Сільське господарство відіграє ключову роль у економіці України і є основним джерелом засобів до існування для приблизно однієї третини населення країни. Завдяки великій площі родючих земель, відповідним кліматичним умовам і відносно благоприйнятному інвестиційному клімату Україна може не лише забезпечувати себе продовольством, але й експортувати продукцію, задовольняючи потреби мільйонів людей в Азії, Африці, на Близькому Сході та в інших країнах. Саме тому гострим є питання грамотного та кваліфікованого визначення майбутніх векторів спрямованості політики в секторі експорту, спираючись на попередній досвід. Питанням оцінки перспектив та визначення можливих векторів розвитку державної політики у сфері експорту агропродукції присвячували свою увагу такі науковці як С. Козир, І. Міхаліна, А. Бурик, О. Світовий та інші.

Результати

Аграрна політика України та національне законодавство, що регулює сільське господарство та виробництво продуктів харчування, відіграють ключову роль у процесі євроінтегрування. З одного боку, це пов'язано з тим, що аграрний сектор є важливою галуззю національної економіки, яка забезпечує значну частку експортних доходів і має велике значення для забезпечення продовольчої безпеки в інших країнах. З іншого боку, спільна аграрна політика (САП) завжди відігравала ключову роль у формуванні єдиного внутрішнього ринку ЄС, і її значення залишається високим і в сучасний період. Успішне набуття членства Україною в ЄС та її євроінтеграція залежать від швидкості та якості гармонізації аграрних політик України та ЄС, а також від відповідності законодавства, призначеного для реалізації таких політик.

З огляду на блокування шляхів експорту української продукції через морські порти, з'явилася необхідність у встановленні альтернативних варіантів переправлення сільськогосподарського асортименту до інших країн. У весняний період 2022 року Європейська комісія вирішила прийняти історичне рішення, скасувавши торговельні обмеження та мита для українських товарів та продукції. Це практично відкрило ринок ЄС для українських виробників і виглядало, наче Україна вже стала частиною Європейського Союзу.

Також, трохи раніше, для підтримки українських аграріїв та забезпечення світових ринків продовольством в умовах війни, Сполучені Штати та держави ЄС, особливо Польща, оголосили про створення "коридорів солідарності". Та оскільки розвиток альтернативних маршрутів експорту можливий лише через територію країн ЄС, представники українського аграрного ринку були змушені активно шукати покупців,

переважно в країнах Європейського Союзу. Це викликає незадоволення місцевих виробників, і реагуючи на їхні протести й публічні заяви, кілька національних урядів наголошують на необхідності зменшення можливих негативних наслідків від постачань з України на роботу та доходи фермерів ЄС [1].

Було скасовано обмеження на експорт певних видів агропродукції, включаючи живу велику рогату худобу, морожене м'ясо великої рогатої худоби, м'ясо курей свійських, м'ясо та їстівні м'ясні субпродукти, їстівне борошно з м'яса або м'ясних субпродуктів, м'ясо великої рогатої худоби, яйця курей свійських, жито, вівса і просо [2].

Але, прагнучи уникнути конкуренції на ринку, 15 квітня 2023 року Польща, Угорщина, Словаччина та Болгарія поступово ввели заборону на імпорту агропродукції з України. З 2 травня до 5 червня 2023 року Європейська Комісія заборонила імпорту пшениці, кукурудзи, ріпаку та насіння соняшнику українського походження до Болгарії, Угорщини, Польщі, Румунії й Словаччини. Дещо пізніше ЄС продовжив до 15 вересня запобіжні заходи стосовно імпорту українського зерна до п'яти країн ЄС. Але після 15 вересня Єврокомісія прийняла рішення не продовжувати зазначене обмеження. Виконавчий орган Європейського Союзу проаналізував наслідки обмежень експорту чотирьох категорій сільгосппродукції на ринок ЄС і визнав, що вони сприяли стабілізації цінних коливань на ринках п'яти країн-членів ЄС, які вимагали введення заборони. У той же час у Єврокомісії було зауважено, що Україна погодилася вжити будь-яких правових заходів, таких як встановлення системи ліцензування експорту протягом 30 днів, з метою уникнення стрімкого зростання цін на зерно [3]. Таким чином, дана подія поклала початок ухваленню Постанови "Про реалізацію експериментального проекту з верифікації суб'єктів агропромислового комплексу в умовах воєнного стану" [4]. Відповідно до цього документу було сформовано перелік верифікованих суб'єктів агропромислового комплексу, які здійснюють експорт товарів, зокрема зернових, олійних і продуктів переробки.

Отже з огляду на вищесказане, можна чітко помітити розвиток українського законодавства у напрямку задоволення потреб ЄС, оскільки наразі географія українського імпорту та експорту дещо змінилася. Таким чином, важливим у стратегіях агроекспорту постає чинник відповідності нормам та вимогам Єврокомісії [5;6].

Необхідно розширити спектр експортної сільськогосподарської продукції, зосереджуючись передусім на збільшенні частки готової харчової продукції та напівфабрикатів у структурі внутрішнього експорту. Це можна здійснити шляхом збільшення обсягів переробки сільськогосподарської сировини в Україні за допомогою приваблення інвестицій для створення переробних підприємств [6]. Крім того, важливо підтримувати суб'єктів господарювання, які роблять свій внесок у вироблення та експорт сільськогосподарської продукції, яка раніше не експортувалася з України, але має попит на світовому ринку, включаючи як нетрадиційні види рослинницької продукції, так і готові до споживання "нішові" та органічні продукти. Важливо також забезпечити підтримку виходу малих та середніх виробників сільськогосподарської продукції на експортні ринки, залучити їх до участі в міжнародних проєктах та створенні спільних підприємств. Збільшення частки переробки сільськогосподарської продукції на території України та експорт готової харчової продукції дозволить знизити потенційні ринкові конфлікти з країнами-партнерами, які в першу чергу регулюють імпорту сільськогосподарської сировини. Перепозиціонування України на глобальному ринку продовольства означає перехід від позиції експортера сировини до постачальника високоякісних та безпечних продуктів з більшою доданою вартістю.

Основні стратегічні напрями для забезпечення функціонування аграрного сектора в умовах повномасштабної війни повинні бути спрямовані на збереження ефективності ланцюга виробництва, переробки, зберігання та постачання населенню харчових

продуктів. Надзвичайно важливо збільшувати обсяги виробництва сільськогосподарської продукції, а також шукати та створювати нові, включаючи тимчасові, об'єкти для зберігання та первинної переробки продукції. Також необхідно максимально використовувати можливості як державного, так і приватного сектора для забезпечення постачання харчових продуктів у міця їх збуту.

Висновки

Україна має розвинений сільськогосподарський сектор, що забезпечує не лише достатню кількість харчової продукції для споживання населенням, а й активно конкурує на міжнародних ринках. Україна забезпечує стабільність у глобальному харчовому ланцюзі. Навіть у період важких викликів, Україна залишається ключовим гравцем на міжнародних ринках, експортуючи значні обсяги зернових та соняшникової олії до різних країн світу. У 2023 році було експортовано 16,1 мільйонів тонн пшениці до 65 країн, 26,2 мільйонів тонн кукурудзи до 80 країн і 5,7 мільйонів тонн соняшникової олії до 130 країн. З урахуванням вищезазначеного, можна визначити прогрес у розвитку українського законодавства у напрямку відповідності потребам Європейського Союзу, оскільки географія українського імпорту та експорту зазнала змін. Основні вектори змін для забезпечення функціонування аграрного сектора в умовах воєнного стану повинні бути спрямовані на збереження ефективності ланцюга виробництва, переробки, зберігання та постачання населенню харчових продуктів.

Список використаних джерел

1. Аграрний сектор України у 2023 році: складові стійкості, проблеми та перспективні завдання: стаття Національного інституту стратегічних досліджень. За ред. В. Русана та Л. Жураковської. Київ, 2023. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2024-02/az_agrosector_15022024.pdf
2. Про внесення змін у додаток 5 до постанови Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2022 р. №1466: Постанова Кабінету Міністрів України від 12 травня 2023 р. №472. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/472-2023-%D0%BF#Text>
3. Повідомлення Європейської комісії щодо зняття обмежень імпорту з України до країн Європейського союзу. Вересень 2023, Брюссель. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_23_4497
4. Про реалізацію експериментального проекту з верифікації суб'єктів агропромислового комплексу в умовах воєнного стану: Постанова від 31 жовтня 2023 р. №1132, Київ. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1132-2023-%D0%BF#Text>
5. Перегуда, Ю. А. Оцінка конкурентоспроможності господарств у виробництві продукції тваринництва через призму показників імпорту та експорту. *Acta Academiae Beregsasiensis. Economics: наук.журн. / редкол. : Р. Бачо, Н.Пойда-Носик, В.Макарович; Закарпат. угор. ін-т ім. Ф. Ракоці II. Берегове*, 2023. Вип. 4. (2023). С.80-91
6. Перегуда Ю. А., Коробова Н. М. Експортно-імпортні операції на ринку продукції тваринництва в умовах економічних викликів. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Серія економічна*. 2023. Вип. 38. 297–306. DOI: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.8383441>